

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA HAYVON NOMLARI QATNASHGAN FRAZEOLOGIZMLARNING LINGVOMADANIY TAHLILI

Ferangiz G‘afurjanova

Buxoro davlat universiteti Xorijiy tillar
fakulteti, 2-bosqich talabasi

Annotatsiya

Maqolada ingliz va o‘zbek tillarida hayvon nomlari ishtirokidagi frazeologizmlar lingvomadaniy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Ramziy ma’nodagi o‘xshashlik va farqlar, milliy qadriyatlar hamda dunyoqarash ifodasi yoritiladi. Hayvonlar inson sifatlarini ifodalovchi metafora sifatida ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: *frazeologizmlar, hayvonlar, lingvomadaniy tahlil, ramziylik, ingliz, o‘zbek, frazeologiya.*

Abstarct

The article analyzes English and Uzbek idioms containing animal names from a linguocultural perspective. It identifies similarities and differences in symbolic meanings, reflecting national values, traditions, and worldview. The study highlights the role of animals as metaphors in expressing human qualities across cultures.

Keywords: *idioms, animals, linguocultural analysis, symbolism, English, Uzbek, phraseology.*

Аннотация

В статье рассматриваются английские и узбекские фразеологизмы с названиями животных в лингвокультурном аспекте. Выявляются сходства и различия символических значений, отражающие национальные ценности и мировоззрение. Подчеркивается роль животных как метафор в выражении человеческих качеств.

Ключевые слова: фразеологизмы, животные, лингвокультурный анализ, символика, английский, узбекский, фразеология.

Kirish

Har bir tilning frazeologik tizimi xalqning madaniy merosi, milliy tafakkuri va ma'naviy dunyoqarashi bilan uzviy bog'liqdir. Frazeologizmlar xalq ma'naviyati, urf-odatlarini, turmush tarzi va qadriyatlarini ifoda etadigan muhim til birliklaridandir. Xususan, hayvon nomlari ishtirokidagi frazeologik birliklar turli xalqlarda o'xshash va farqli ma'nolarda qo'llanilishi, ularning milliy madaniy xususiyatlarini namoyon etadi. Shu boisdan, ingliz va o'zbek tillarida hayvon nomlari asosida shakllangan frazeologizmlarning lingvomadaniy tahlili muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Frazeologizmlar – barqaror, ko'chma ma'noli, tilda tayyor holda qo'llaniladigan birliklardir. Ular xalqning madaniy tajribasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, "tilda milliy tafakkurning ifodasi" sifatida qaraladi. Lingvomadaniy tahlil esa til va madaniyatning o'zaro ta'sirini ochib beradi.

Ingliz va o'zbek tillarida hayvonlar inson fazilatlari, xulq-atvori va ijtimoiy maqomini ifodalashda keng qo'llanadi. Masalan:

• Ingliz tilida:

- to work like a horse – juda ko'p mehnat qilish;
- as sly as a fox – ayyor, makkor inson;
- a black sheep – oila yoki jamoa uchun nomus keltiruvchi shaxs;
- to cry wolf – yolg'on xavf hushyorligini berish;
- the lion's share – eng katta ulush.

• O'zbek tilida:

- otdek ishlamoq – juda ko'p mehnat qilish;
- tulkidek ayyor – makkor odam;
- qo'ydek beozor – sodda, ziyonsiz inson;
- itdek xafa bo'lmoq – qattiq xafalikka tushmoq;

- arslon yurakli – jasur inson.

Bu misollardan ko‘rinib turibdiki, ayrim frazeologizmlar ikki tilda ham ma’nodo o‘xshash (masalan, ot/horse ishchanlik ramzi sifatida), ayrimlari esa farqli (masalan, black sheep va o‘zbekchada to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalenti yo‘q).

Hayvonlar inson tafakkurida muayyan ramziy ma’nolarga ega:

- O‘zbek tilida **qo‘y** *beozorlik, soddalik* ramzi hisoblansa, ingliz tilida u aksariyat hollarda *jamoaviylikni* bildiradi (a sheep-like person – ko‘r-ko‘rona ergashuvchi).
- Ingliz madaniyatida **lion** *qudrat* va *yetakchilik* ramzi bo‘lsa, o‘zbek madaniyatida ham **arslon yurakli** iborasi orqali *jasorat* ifodalanadi.

Dog so‘zi ingliz tilida salbiy va ijobiy ma’noda qo‘llanilishi mumkin (a **lucky dog** – omadli inson), ammo o‘zbek tilida ko‘pincha salbiy konnotatsiyada (**itdek xafa bo‘lmoq, itdek yashamoq**).

Ingliz va o‘zbek frazeologizmlari orasida lingvomadaniy o‘xshashlik va farqlar quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- **O‘xshashliklar:** hayvonlar insonning xulq-atvoriga ko‘chirib qo‘llanishi, ayrim umuminsoniy ramzlar (**arslon** – *jasurlik*, **tulki** – *ayyorlik*, **ot** – *mehnatsevarlik*).
- **Farqlar:** madaniy-tarixiy voqeliklarga asoslangan mahalliy ma’nolar (masalan, ingliz tilida a **white elephant** – *befoyda buyum*, o‘zbek tilida **xo‘roz bo‘lib qichqirmoq** – *keraksiz ortiqcha gapirish*).

Xulosa

Ingliz va o‘zbek tillarida hayvon nomlari ishtirokidagi frazeologizmlar xalqning milliy tafakkuri va madaniy merosini aks ettiradi. Ular orqali xalqning turmush tarzi,

qadriyatlari va ma'naviy dunyoqarashi namoyon bo'ladi. Lingvomadaniy tahlil shuni ko'rsatadiki, ikki tilda ham hayvonlar inson xususiyatlarini ifoda etishda muhim ramziy vosita hisoblanadi. Biroq, ayrim hollarda ular milliy-tarixiy tajriba va madaniy farqlarga ko'ra turlicha ma'nolanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – Москва: Советская энциклопедия, 1966.
2. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – Москва: Высшая школа, 1996.
3. Телия В.Н. Фразеологизм как национально-культурный феномен. – Москва: Языки русской культуры, 1996.
4. Маматкулов Ш. Фразеологизмларнинг миллий-маънавий хусусиятлари. – Тошкент: Фан, 2004.
5. Хожиев А. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Ўқитувчи, 2007.
6. Cambridge International Dictionary of Idioms. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
7. Cowie A.P., Mackin R., McCaig I.R. Oxford Dictionary of English Idioms. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
8. Moon R. Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. – Oxford: Oxford University Press, 1998.
9. Сафаров Ш. Прагмалингвистика. – Тошкент: Университет, 2008.
10. Умарходжаев Х. Ўзбек тили фразеологизмлари ва уларнинг маъно таркиби. – Тошкент: Фан, 1982.